

GOTTFRIED MARTIN, Das metaphysische Problem der Ideenlehre Platons. Kanstudien Band 35, Heft 4 1961—62 σελ. 411—440.

Με εξαιρετική μεθοδικότητα αλλά συγχρόνως και με άκραν σαφήνεια και συντομία εξετάζει ο G. Martin εις την ανωτέρω αναγραφομένην πραγματείαν του εν έκ των δυσχερεστέρων αλλά και κεντρικωτέρων προβλημάτων της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, τὸ ὁποῖον κέκταιται καὶ διὰ τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν σκέψιν σημαντικωτάτην σπουδαιότητα. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας του ἐξαιρεῖ τὴν σημασίαν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἀξίαν τῆς κατανοήσεώς της. «Ὁ Πλάτων» γράφει ὁ G. Martin «εἶναι τὸ τέλος πάσης φιλοσοφίας» ἢ κατανοήσις τοῦ Πλάτωνος εἶναι συγχρόνως καὶ κατανοήσις τῆς φιλοσοφίας». Διὰ τὴν ἀποβῆ κατωρθωτῆ ὅμως μία συνολικὴ τοῦ πλατωνισμοῦ κατανοήσις, πρέπει νὰ λάβῃ ἡ σχετικὴ πρὸς τοῦτο φιλοσοφικὴ ἀνάπτυξις ὡς θέμα τῶν διερευνησέων της τὸ κεντρικώτερον ἐκ τῶν προβλημάτων αἵτινα ἀπησχόλησαν τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον καὶ καθώρισαν τὸν θεμελιώδη χαρακτήρα τῶν φιλοσοφημάτων του. Ὡς τοιοῦτον ἐκλέγει ὁ G. Martin τὸ μεταφυσικὸν πρόβλημα τὸ ἀναφερόμενον εις τὴν περιφημον θεωρίαν τῶν ἰδεῶν. Πρόκειται περὶ προβλήματος ὅπερ ἀπησχόλησε ὄχι μόνον τὸν ἴδιον τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοὺς παλαιούς, ἐρμηνευτάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωτέρους ὄχι μόνον μελετητὰς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἀλλὰ καὶ τοὺς συστηματικούς φιλοσόφους. Ὅταν ἀντικρούσῃ κανεὶς ἐν τούτοις μέγα πρόβλημα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ θεωρήσῃ τοῦτο ἐκ μιᾶς ἐπόψεως, ἥτις θὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἐν τῷ συνόλῳ συνοπτικὴν ὅμως ἐπισκόπησίν του. Ὁ μελετητὴς τῶν ἔργων τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου οὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονῇ τὸ αἴτημα, ὅπερ θέει οὗτος, ἀπαιτῶν ἀπὸ τὸν διαλεκτικὸν νὰ εἶναι καὶ συνοπτικός. Ἄισον ἐπιτυχῶς ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑπὸ συζήτησιν συγγραφῆς ἐκλέγει ὡς ἀφετηρίαν τῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τὴν ἀκόλουθον θέσιν :

Τὸ ἀπασχολῆσαν τὸν Πλάτωνα, καθὼς ἀργότερον καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, φιλοσοφικὸν πρόβλημα δὲν εἶναι *ἂν ὑπάρχουν ἀλλὰ πῶς ὑπάρχουν αἱ ἰδέαι*.

Λαμβάνων ὡς βᾶσιν τὴν ανωτέρω πρότασιν ὁ G. Martin προχωρεῖ εις τὴν ἔρευνάν της, κατανέμων τὴν διερεύνησίν της εις τὰ ἀκόλουθα τέσσαρα στάδια :

1ον. Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζει πῶς βλέπει τὰς ἰδέας ὁ Πλάτων εις τὸν «Φαίδωνα» καὶ τὴν «Πολιτείαν».

2ον. Εἰς τὸ δεῦτερον ἀπασχολεῖται μὲ τὰς ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν συζητήσεις, ἃς παρουσιάζει ὁ Πλάτων εις τὸν «Παρμενίδην».

3ον. Εἰς τὸ τρίτον παρακολουθεῖται ἢ εις τὸν «Σοφιστὴν» συνέχισις τῶν συζητήσεων, αἵτινες ἤρχισαν μὲ τὸν «Παρμενίδην».

4ον. Εἰς τὸ τέταρτον ἐπακολουθεῖ συστηματικὴ ἀνασκόπησις ἐπὶ τῶν ἐξετασθέντων προβλημάτων.

Εἰς τὸν «Φαίδωνα» γίνεται λόγος περὶ τῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἴσου, τοῦ ἀνίσου, τῆς τριάδος, τοῦ περιττοῦ καὶ τοῦ ἄρτιου. Αἱ εἰς τὸν διάλογον τοῦτον ἀναφερόμεναι ἰδέαι κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ G. Martin εις δύο κατηγορίας εις τὰς «ἠθικὰς—αισθητικὰς» καὶ εις τὰς «λογικὰς—μαθηματικὰς». Αἱ ἰδέαι καὶ εἰς τὸν «Φαίδωνα» καὶ εἰς τὴν «Πολιτείαν» εἶναι «νοητὰ» ὄντα ὅλως διάφορα ἀπὸ τὰ «ὄρατὰ». Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ρηθέντας διαλόγους διακρίνονται «δύο εἶδη τῶν ὄντων». Εἰς τὰς ἰδέας ἀποδίδεται σημασία ἀφ' ἑνὸς μὲν ὄντολογικὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπιστημολογικὴ. Εἰς τὴν «Πολιτείαν» τίθεται τὸ πρόβλημα περὶ τῆς «ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ» ὡς εὐρισκομένης «ἐπέκεινα» τῆς οὐσίας. Ἡδὴ ὅμως εις τὸν «Φαίδωνα» ἀνακύπτει ἡ δυσχέρεια ἢ ἀναφερομένη εις τὴν σχέσιν τῶν αισθητῶν πρὸς τὰς ἰδέας. Μένει ἀκαθόριστον, ἂν πρόκειται περὶ «παρουσίας» ἢ «μεθέξεως». Ὁ Πλάτων εὐρίσκειται πρὸ μιᾶς καταθλιπτικῆς ἀπερίας. Ἐχουν εὐσίαν μόνον αἱ ἰδέαι ; Τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα εἶναι ἐστε-

ρημένα ούσιας; Το ἐρώτημα τοῦτο τίθεται τόσον ἐντόνως ὥστε ὁδηγεῖ αὐτόν εἰς εὐρυτέραν τοῦ θέματος διερεύνησιν.

Ὁ «Παρμενίδης» παρέχει μαρτυρίαν περὶ τῆς εὐρυτέρας ἐξετάσεως, εἰς ἣν ὑπέβαλεν ὁ Πλάτων τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν, ἔκθεσιν τῆς ὁποίας εἶχε δώσει εἰς τὸν «Φαίδωνα» καὶ τὴν «Πολιτείαν». Ὁ G. Martin παρέχει συντόμους ἀλλὰ λίαν ἀκριβολογικούς χαρακτηρισμούς περὶ τῶν γενομένων κατὰ τὴν πρόσφατον ἐποχὴν ἐπὶ τοῦ «Παρμενίδου» ἐρευνῶν. Διὰ τὸν Wilamowitz ὁ ἐν λόγῳ διάλογος εἶναι πνευματώδης μόνον ἄνευ ἐσωτερικοῦ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἄσκησις. Ἄλλοι δὲ μὴ ἐρμηνευταὶ καταβάλλουν προσπάθειάς νὰ εὕρουν ἐρμηνείας ἐναρμονιζούσας τὰς ἐνυπαρχούσας εἰς τὰς διαλεκτικὰς συζητήσεις τοῦ ῥηθέντος πλατωνικοῦ διαλόγου ἀντιφάσεις. Ὁ G. Martin ἐξετάζων τὰς προταθείσας ἐρμηνείας καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πλάτων ἠθέλησε νὰ μᾶς δώσῃ μὲ τὸν «Παρμενίδην» μίαν «γνησίαν διαλεκτικὴν». Ἐξετάζει καὶ ἀναπτύσσει ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἀντιρρήσεις ἐναντίον τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν ἐκφρασθεῖσας ἀπὸ τὴν πολεμικὴν τῶν ἐχθρῶν του, ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τῶν φίλων του καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Παρμενίδου» ἐξετάζεται ἐν σχέσει πρὸς ποίας περιοχὰς τῶν ὄντων δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὑπάρχουν ἰδέαι. Προχωρεῖ ἔπειτα ἡ συζήτησις εἰς τὸ περὶ τοῦ «χωρισμοῦ» τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τῶν ἰδεῶν πρόβλημα καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ «τρίτου ἀνθρώπου» τοῦ μεσολαβοῦντος μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρος ἀνθρώπων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἰδέας. Ὁ G. Martin ἐνδιατρίβει ἰδιαίτερος ἐπὶ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου προβλήματος συσχετίζων τοῦτο μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «self - predication» (δηλ. ἐφαρμογῆς μιᾶς ἐννοίας ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ της), περὶ ἧς μέγας λόγος γίνεται σήμερον ὑπὸ τῆς νεωτέρας λογικῆς τῆς ἐκφραζομένης διὰ μαθηματικῶν συμβόλων. Κατόπιν διερευνήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου ἐκφρασθεισῶν γνωμῶν ὁ G. Martin καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πλάτων οὐ μόνον ἐφαρμόζει τὴν ῥηθεῖσαν «self - predication» εἰς σειρὰν ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ κρίνει αὐτὴν ἀναγκαίαν προκειμένου περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἰσταμένων εἰς τὴν ἀνωτάτην ὄντολογικῶς ἱεραρχίαν. Τοιαῦτα εἶναι αἱ ἰδέαι τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἐνός. Τὰς δυσχερείας καὶ τὰ προβλήματα ἅτινα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ῥηθεῖσαν αὐτοεφαρμογὴν τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν, εἶχε, κατὰ τὸν G. Martin τοῦλάχιστον ἐνορατικῶς ἀντιληφθῆ ὁ Πλάτων καὶ διὰ τοῦτο ἔδωκεν ἔκφρασιν εἰς αὐτὰς εἰς τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ «Παρμενίδου», ἔνθα πᾶσαι αἱ τιθέμεναι ὑποθέσεις ἄγονται εἰς ἀναίρεσιν.

Προχωρεῖ εἶτα ἡ ὑπὸ συζήτησιν πραγματεία εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς θέσεως, εἰς ἣν τοποθετεῖται ἡ περὶ ἰδεῶν θεωρία εἰς τὸν «Σοφιστήν». Ὁ διάλογος οὗτος, κατὰ τὸν G. Martin, φέρεται εἰς ἀντιμετώπισιν τὸν Ἡράκλειτον πρὸς τὸν Παρμενίδην. Αἱ ἰδέαι ἐξέρχονται πλεόν ἀπὸ τὴν Παρμενίδειον ἀκίνησιαν. Ἐφ' ὅσον αἱ ἰδέαι καθίστανται προσιταὶ εἰς τὴν γνῶσιν, ἐντάσσονται πλεόν εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς κινήσεως. Καὶ εἰς τὸν «Σοφιστήν» συνεχίζει κατὰ τὸν G. Martin, ὁ Πλάτων τὴν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοκριτικὴν του, διότι οἱ ἐν 248 A τοῦ «Σοφιστοῦ» μνημονευόμενοι «φίλοι τῶν ἰδεῶν» εἶναι ὁ Πλάτων καὶ οἱ ὀπαδοὶ του κατὰ τὴν παλαιότεραν φάσιν τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν.

Ὁ διάλογος «Σοφιστής» θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ G. Martin σημαντικώτατος, διότι δι' αὐτοῦ τίθεται ἡ πρώτη βᾶσις διὰ νὰ θεμελιωθῇ τὸ ὄντολογικὸν πρόβλημα. Εἰς τὴν σελ. 243 D τοῦ ῥηθέντος διαλόγου τίθεται τὸ ὄντολογικὸν ἐρώτημα «ἢ δῆλον ὅτι τὸ ὄν φησὶ πρῶτον δεῖν διερευνησασθαι, τί ποθ' οἱ λέγοντες αὐτὸ δηλοῦν ἡγοῦνται;».

Μετ' ἐμφάσεως ἐξαιρέται ὑπὸ τοῦ G. Martin ὅτι τὸ ὄντολογικὸν ἐρώτημα δὲν ἐτέθη οὔτε ὑπὸ τῶν Προσωκρατικῶν οὔτε ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ ἐρώτημα «τί ἐστὶ» ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα ὑπὸ τοῦ Σωκράτους. Ἀλλὰ τὰ Σωκρατικὰ ἐρωτήματα ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν διαφόρων ἀρετῶν. Τὸ γνησίως ὄντολογικὸν (μεταφυσικὸν) ἐρώτημα τίθεται μὲ τὸν «Σοφιστήν» τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἀντίληψις ἡ θεωροῦσα τὸν Ἀριστοτέλη ἰδρυτὴν τῆς ὄντολογίας χαρακτηρίζεται λίαν ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ G. Martin ὡς ἀνακριβής.

Ἄνασκοποῦντες τὴν ὄλην προχωρητικὴν πορείαν τῶν σκέψεων τοῦ G. Martin δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν αὐτὴν ὡς ἀκολούθως.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν τὴν ἑλεατικὴν φιλοσοφίαν ἐδέχθη ὅτι ὑπαρξιν ἔχουν μόνον αἱ ἰδέαι. Δὲν ἠδυσνήθη ὅμως νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν ἑλεατικὴν δοξασίαν. Ἦναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ διὰ τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα κάποια ὑπαρξιν καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι μὲν αἱ ἰδέαι τὸ ἀληθινῶς ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ὄντα. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀνέκυψε τὸ ἐρώτημα τί εἶναι τὸ ὄν. Πῶς πρέπει νὰ νοήσωμεν τὸ ὄν ὥστε νὰ μετέχουν εἰς αὐτὸ καὶ αἱ ἰδέαι καὶ τὰ αἰσθητὰ. Μὲ τὸ ἐρώτημα πλέον τοῦτο θεμελιώνει ὁ Πλάτων τὴν ὄντολογίαν, ἣν θὰ ἀναπτύξῃ ἀργότερον ὁ Ἀριστοτέλης εἰς ἰδιαίτερον μάθησιν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πρώτη φιλοσοφία».

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς πραγματείας του ἐξετάζει τὸ ὄντολογικὸν πρόβλημα ὁ G. Martin συστηματικῶς. Ἡ ὄντολογία (μεταφυσικὴ) κατ' αὐτὸν εἶναι ἀπὸ ἐπόψεως μεθοδικῆς διαλεκτικῆ ἀπορητικῆ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ζητήματος τίθενται ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῆς συστηματικῆς θεωρήσεως δύο ἐρωτήματα.

1ον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαστείλωμεν διαφόρους τρόπους ὡς πρὸς τὸ εἶναι ;

2ον. Εἶναι δυνατόν διαστείλωμεν διαφόρους τρόπους ὡς πρὸς τὸ εἶναι ;

Οἱ Πυθαγόρειοι εἶπον ὅτι εἰς τὸν τρόπον τοῦ εἶναι ὑπάρχει, ὁ ἀριθμὸς. Ἐνα τρόπον τοῦ εἶναι ἐδέχθησαν καὶ οἱ Ἑλεᾶται. Οἱ ὕλισται τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ἐδέχθησαν δύο τρόπους τοῦ εἶναι, τὸ εἶναι τῶν ἀτόμων καὶ τὸ εἶναι τῶν φυσικῶν νόμων, Ὁ Πλάτων δεχθεὶς, τὸν ἑλεατικὸν μονισμόν κατ' ἀρχὰς εὐρέθη ἔπειτα ἠναγκασμένος νὰ δεχθῆ διαφορὰν ὄντολογικὴν μεταξὺ ἰδεῶν καὶ αἰσθητῶν. Ἐάν θεωρήσωμεν ὡς ἰσχυρῶς ἐκβιάζοντα ἡμᾶς τὸν ἀναγκασμὸν τὸν αἰτοῦντα διάκρισιν τῶν ὄντολογικῶν τρόπων καὶ θελήσωμεν νὰ προσχωρήσωμεν πρὸς τὴν λύσιν αὐτὴν, προβάλλονται νέαι δυσχέρειαι, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διακριθοῦν ἐντὸς τοῦ εἶναι διάφοροι ὑπαρκτικοὶ τρόποι; Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἔργον τῆς μεταφυσικῆς, ἣτις ἐν προκειμένῳ ἐργάζεται μετὰ τὴν ἀπορητικὴν μέθοδον. Ὁ Πλάτων κατὰ τὸν G. Martin ἠσθάνθη ἐντόνως τὸν ἀναγκασμὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν ὄντολογικὸν διαφορισμὸν καὶ εἰς τὴν προχώρησίν του αὐτὴν ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὕψ' αὐτοῦ ἐπιτελεσθέντος ἔργου.

Ἡ ἀποστολὴ μας, προσθέτει ὁ G. Martin εἰς τὸ τέλος τῆς πραγματείας του, ἔγκειται εἰς τὸ νὰ αἰσθανθῶμεν μαζὶ μετὰ τὸν Πλάτωνα τὸν ἀναγκασμὸν ὃν ἐκείνος ἠσθάνθη καὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν μαζὶ του τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ὄντολογικοῦ διαφορισμοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου ὡς πραγματικῶς μεγάλου φιλοσόφου.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

**

Union Académique Internationale. Monumenta Musicae Byzantinae, Lectionaria, Edenda curaverunt Carsten Hoeg et Günther Zuntz. Vol I Prophetologium, Ediderunt Carsten Hoeg et Günther Zuntz. Fasciculus Quintus. Haunia, Ejnar Munksgaard 1962.

Ὡς πέμπτον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης σειρᾶς τῶν ἐκδόσεων τῶν «Μνημείων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς» εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἡ σύνοψις τῶν Προφητειῶν τῶν ἀναγιγνωσκομένων συμφώνως πρὸς τὴν τάξιν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἀκολουθίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τὰ κείμενα τῶν Προφητειῶν τὰ ἀναγιγνωσκόμενα κατὰ τὰς τελετουργίας τῶν διαφόρων ἑσπερῶν ἔειχον καταγραφὴν εἰς ἰδιαίτε-